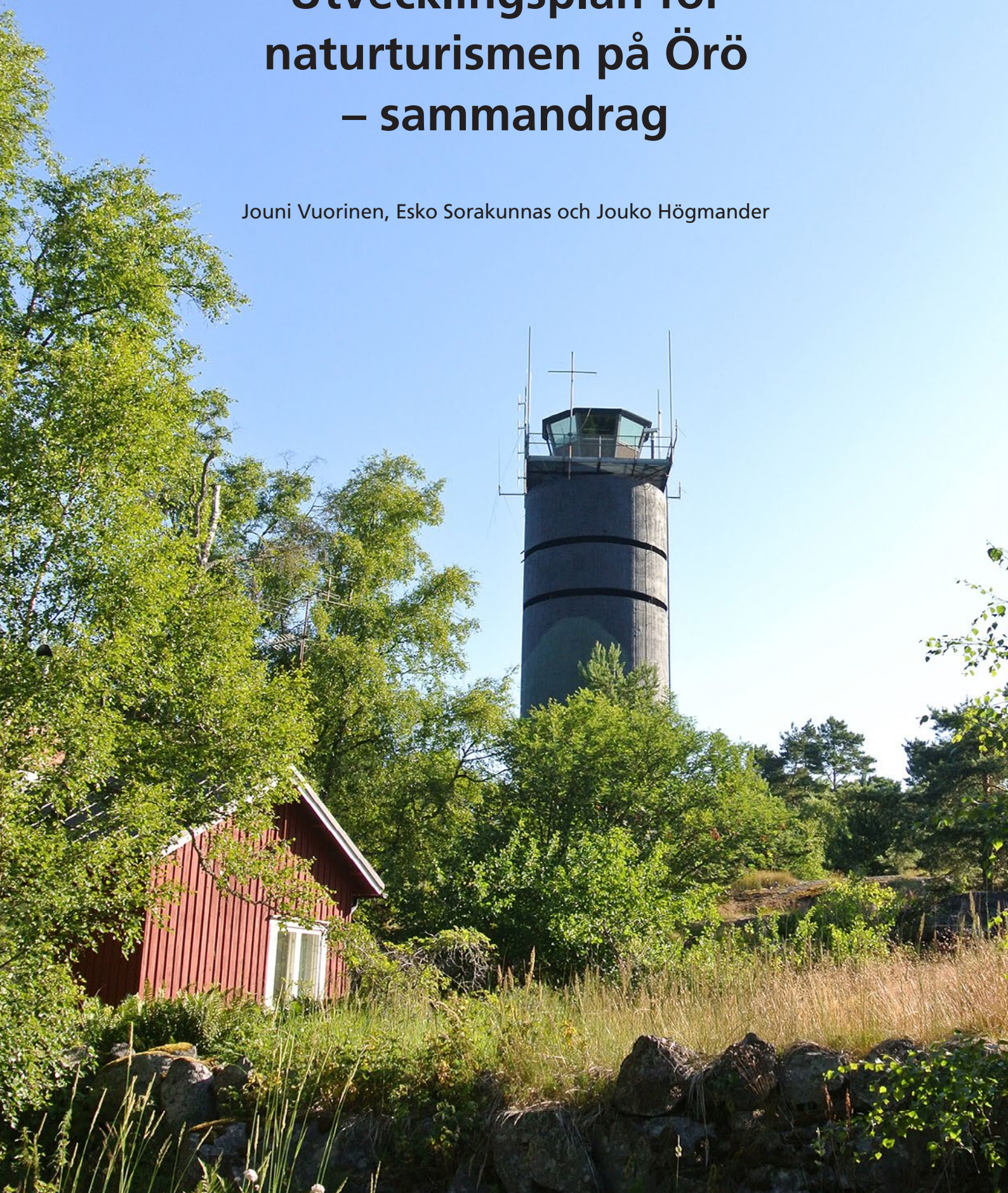

Utvecklingsplan för naturturismen på Örö – sammandrag

Jouni Vuorinen, Esko Sorakunnas och Jouko Högmander

Innehåll

1 Bakgrund: Från kustfort till resemål.....	3
2 Ett center för hållbar natur- och kulturturism	6
3 Åtgärder som utvecklande av turismen förutsätter	8
4 Örös framtida serviceutbud	11
5 Förverkligandets faser 2014–2020	12
6 Karta över Örö och turismhelheter	13
7 Avslutning	14

Pärmbild: Pärmbild: Forsvarsmaktens verksamhet på Örö upphör inte helt, bl.a. det bastanta övervakningstornet som syns nästan överallt på ön förblir i bruk. Bild: Forststyrelsen / Esko Sorakunnas.

Översättning: Johnny Östman.

© Forststyrelsen, Vanda 2014

1 Bakgrund: Från kustfort till resesmål

Försvarsmakten lämnar Örö kustfort 31.12.2014, varvid ön överförs till Forststyrelsens förvaltning och införlivas med Skärgårdshavets nationalpark. Örös hundraåriga period som kustfort upphör och den tidigare slutna ön öppnas för allmänheten.

Forststyrelsens mål är att trygga Örös rika kulturarv och skydda den exceptionellt mångformiga naturen genom att utveckla ön till ett attraktivt natur- och kulturresemål som kompletterar Skärgårdshavets nationalparks utbud. En plan för utvecklingen av turismen på Örö har utarbetats och dess huvudpunkter presenteras i detta sammandrag.

Örös period som kustfort inleddes 1915, då Ryssland inledde en befästning av ön som en del av Peter den stores sjöfästning; ön som tidigare tjänat som betesmark för skärgårdsborna

ändrades snabbt till ett kustfort med tre batterier. Örö fort blev efter revolutionen en del av det självständiga Finlands kustförsvar och det deltog framgångsrikt i vinter- och fortsättningskriget. Verksamheten på fortet pågick fram till år 2005.

Kustförsvarets långa historia är allestädes närvarande på Örö i form av kanoner, artilleribatterier, försvarsställningar och grottsystem av olika åldrar samt två vackra tsartida kasernområden. Den av ryssarna byggda smalspåriga järnvägen har med tiden demonterats, men ön genomkorsas ännu av ursprungliga kullerstensvägar i nord-sydlig och öst-västlig riktning. Fastän försvarsmakten avstår från Örö i slutet av 2014 kommer det ännu därefter att finnas kustbevaknings- och underrättelseverksamhet på ön, samt ett skjutområde i havet.

12"-kasernområdet utvecklas till Örös tjänstecentrum, med inkvarterings-, restaurang- och mötestjänster. Sitt namn har kasernen fått efter 12"-artilleribatteriet som är beläget i bakgrunden. Bild: Forststyrelsen / Esko Sorakunnas.

Örös 3,5 km långa västra strand karakteriseras av långa sand- och grusfält och dess dynområden är hem åt många hotade och sällsynta arter. Bild: Forststyrelsen / Esko Sorakunnas.

Örö är ett ytterst viktigt förekomstområde för hotade arter och för skyddsvärda naturtyper. Naturtyperna är synnerligen representativa eftersom de bevarats osedvanligt väl i naturtillstånd. Detta är till stor del tack vare försvarsmakten, vars verksamhet har slitit terrängen i lagom grad och hindrat utomståendes tillträde till ön. Största delen av Örö hör till Natura-nätverket för värdefulla naturmiljöer, och Örö har en av Södra Finlands högsta koncentrationer av hotade arter och naturtyper.

Örö och det grunda havsområde som omger ön bildar en naturhelhet kallad rullstensåsö. Utöver detta finns det 15 andra överlappande naturtyper som åtnjuter skydd baserade på naturdirektiv. De mest utmärkande av dessa är de olika dynerna och strandvallarna på den 3,5 km långa västra stranden samt de torra hedarna och ängarna i de inre delarna av ön. Även skogarna har fått utvecklas i naturtillstånd under hundra års tid.

Hittills har man hittat 236 hotade eller nära hotade arter på ön. En högre mängd hotade arter/ha känner man inte till i vårt land och för en del av arterna är Örö den enda förekomstplatsen i Finland. I synnerhet Örös fjärilsarter är välkända och Örö hyser Finlands mångsidigaste fjärilsfauna. På ön har man påträffat 1 662 av Finlands 2 608 arter.

2 Ett center för hållbar natur- och kulturturism

Öros framtid bygger på hållbart och behärskat utnyttjande av dess omfattande natur- och kulturturispotential. För detta ändamål har en strategi för ansvarsfullt utvecklande gjorts upp. Strategin betonar skyddet av arter, naturtyper och kulturvärden. Målet är att utveckla Öro till ett attraktivt och lättillgängligt skärgårdsresemål med ett brett tjänsteutbud för olika målgruppers behov. Utvecklingsarbetet förutsätter långsiktiga åtaganden och investeringar i begynnelsekedet för att skapa de nödvändiga förhållandena för hållbar turismvändning.

Öros nästan exakt 100 år långa period som kustfort upphör i slutet av 2014. Bild: Forststyrelsen / Esko Sorakunnas.

Vision 2020

Öro kustfort som en del av **Skärgårdshavets nationalpark** är **internationellt intressant** och ett attraktivt natur- och kulturresemål och ett **nationellt ledande** besöksmål i **Skärgårdshavet**.

Öros **tillgänglighet och tjänster** motsvarar behovet hos en bred målgrupp och dess företag är eftertraktade **samarbetspartners**.

Bredden hos näringsverksamheten på Öro möjliggör lönsam verksamhet för nätverksföretagare året runt och **verksamheten utvecklas** systematiskt tillsammans med **myndigheterna och den offentliga sektorn**.

Hela verksamheten baseras på bevarande av natur- och kulturarv och beaktande av principerna rörande hållbar utveckling i alla förehavanden.

Öros styrkor inom turismen är framför allt den rika naturen och den långa kustförsvarshistorien. Öns stora yta, utmärkta läge och frånvaron av privat egendom gör ön till ett lockande utvecklingsmål. Öns redan existerande kommunalteknik och mångsidiga byggnadsbestånd finns till turismens förfogande efter småskaligt ombyggnadsarbete. För båtfarare är Öro ett naturligt besöksmål, men turismens största potential ligger i turisterna som kommer landvägen, alltså de som rör sig utan egen båt. Inrättandet av en regelbunden och fungerande persontrafik är därmed av yttersta vikt. Tillsvidare saknas ett lättillgängligt natur- och kulturresemål med

en bred målgrupp i Skärgårdshavet. Öro har potential att utvecklas till ett dylikt skärgårdsresemål för den stora massan, specialverksamhetsutövare, företagsgrupper och internationella besökare.

Målet för de första åren är 30 000 besökare/år och 60 000 besökare/år då verksamheten etablerat sig. Näringsverksamhetens lokala inverkan på sysselsättningsläget uppskattas i början till 20–30 årsverken och det dubbla då verksamheten etablerats. Den betydande besökarvolymen baseras på en förbättring av trafikförbindelsen till Öro; man bör i framtiden slippa till ön även utan egen båt, så att man

får andra målgrupper än båtfararna. Den andra utmaningen är etablerandet av ett tillräckligt utbud av inkvarterings-, restaurang- och programutbud på ön. Forststyrelsens roll på Öro är förvaltning, utveckling och skapandet av förutsättningar för hållbar rekreationsanvändning medan utvalda samarbetsföretag står för det kommersiella tjänsteutbudet.

Öros natur- och kulturvärden är av exceptionellt värde, till och med unika, vilket måste tas i beaktande i all användning av ön och turismverksamheten. Riskerna med slitaget och

störningen orsakade av den stora mängden besökare har varit kända från första början och turismen kommer att försöka utvecklas på så sätt att dessa värden inte hotas. Ur naturskyddssynvinkel har man utarbetat ett Natura-värde för turism, i vilket man granskar de potentiella skadorna och metoder för förhindrande och minskande av dem. Skärgårdshavets nationalparks ordningsstadga berör Öro från och med början av 2015, men på grund av Öros unikheter föreslås specialtillägg kallade Öros spelregler till denna stadga.

Öros kanoner har spelat en viktig roll i kustförsvaret. Bild: Forststyrelsen / Esko Sorakunnas.

På Öro har man påträffat 236 hotade eller nära hotade arter. Genom restaureringsåtgärder upprätthåller man öppna habitat även i framtiden. Bild: Forststyrelsen / Esko Sorakunnas.

3 Åtgärder som utvecklande av turismen förutsätter

Trots de goda förutsättningarna passar sig inte ett av försvarsmaktens kustfort som sådant som ett öppet turistmål. De centrala utmaningarna under övergångsperioden är:

- Renovering och underhåll av byggnaderna
- En delvis modernisering av kommunaltekniken och organisering av fastighets-skötseln
- Byggandet av en båthamn och utmärkning av farleden
- Ett återinförande av förbindelsefartygs-trafiken
- Byggandet av vandringsleder och organisering av guidningen
- Avfallshanteringen, områdets skötsel och besökarsäkerheten

Renovering och underhåll av byggnaderna

Örö har som ett arv från försvarsmakten ett existerande byggnadsbestånd, vilket skapar en god utgångspunkt för turismverksamhet, men å andra sidan ålägger det Forststyrelsen ett betydande ansvar för renoveringen och underhållet. En stor del av de 59 byggnaderna (sammanlagt över 7 000 m² våningsyta) är skyddade av museiverket och en del förutsätter omedelbara reparationer och grundrenoveringar. Även nyanvändning av byggnaderna i turismverksamheten förutsätter förändringsarbeten och modernisering innan de uppfyller de nutida kraven. För en del av byggnaderna har en preliminär nyanvändningsplan uppgjorts, vilken grundar sig på inventering av byggnadsbeståndet och en grundligare kartering av byggnadernas skick. Framöver kommer skötseln av byggnaderna att innebära kontinuerliga uppvärmnings- och skötselkostnader.

Örös skyddsvärda byggnadsbestånd; 12"-kasernens kontor byggt 1916, som passar väl för mötes- och utbildningsbruk. Dess fyra rymliga rum är en funktionell lösning för att hålla flera möten samtidigt samt uppfyller behoven för seminarier och grupparbetsrum. Bild: Forststyrelsen / Esko Sorakunnas.

Kommunalteknik och fastighetsskötsel

På ön finns en fungerande kommunalteknik som även den övergår i Forststyrelsens ansvar. Till denna helhet hör ett vattenverk, vatten- och avloppsledningar, ett avloppsvattenreningsfält, ett fjärrvärmenätverk med flertalet värmecentraler samt ett el- och datanät. Skicket hos dessa bör utredas och åtminstone vattenverket bör moderniseras. Den nuvarande oljeuppvärmningen borde även ersättas med jordvärme. Kommunaltekniken och byggnadsbeståndet förutsätter kontinuerlig fastighetsskötsel och övervakning på ön.

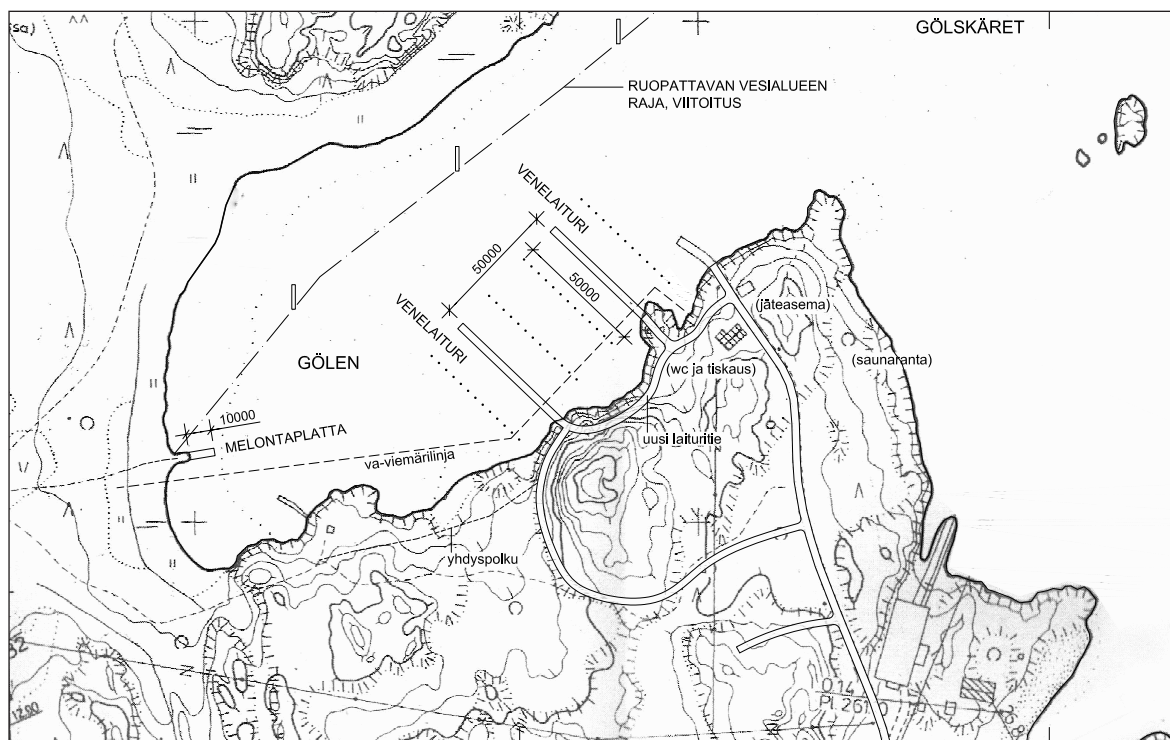
Båthamnen och -leden

Nyckeltermen för en framgångsrik skärgårdsturism är lättillgänglighet. På Öro byggs en tillräckligt stor båthamn i öns sydöstra hörn bredvid den nuvarande lilla bryggan åt de besökare som kommer med egen båt. Byggandet av en båthamn kräver bygglov, muddring av viken, byggande av bryggor, dragande av vatten- och avloppsledningar och byggnader som

nutida strandtjänster kräver. Samtidigt byggs en egen ankringsplats åt paddlare inne i viken. Denna skall även betjäna dykare och rekreationsfiskare. Vid behov kan en ankringsplats av utflyktshamnstyp för båtförare inrättas. Idén är att landstigning endast skall vara tillåten vid utmärkta hamnar. Båtleden till ön ska märkas ut på sjökortet och ledens remmare granskas.

Inrättande av förbindelsebåtstrafik

Besökare från land, alltså de som rör sig utan egen båt är en stor grupp besökare. Därför är förbindelsebåtstrafik nödvändig. Förbindelsebåtstrafik från Kasnäs måste återupprättas och möjligheterna till snabb linje- eller chartertrafik från exempelvis Kasnäs, Hangö eller Åbo bör utredas. Målet är att möjliggöra flexibla dagsbesök och i andra hand långvarig vistelse på ön. Vid sidan om persontrafiken är regelbunden förbindelsebåtstrafik nödvändig för skötseln av ön. Utan fungerande fartygstrafik förblir Öro ett uppehållsmål för båtfarare, där det inte utvecklas ett bredare utbud av turismtjänster.

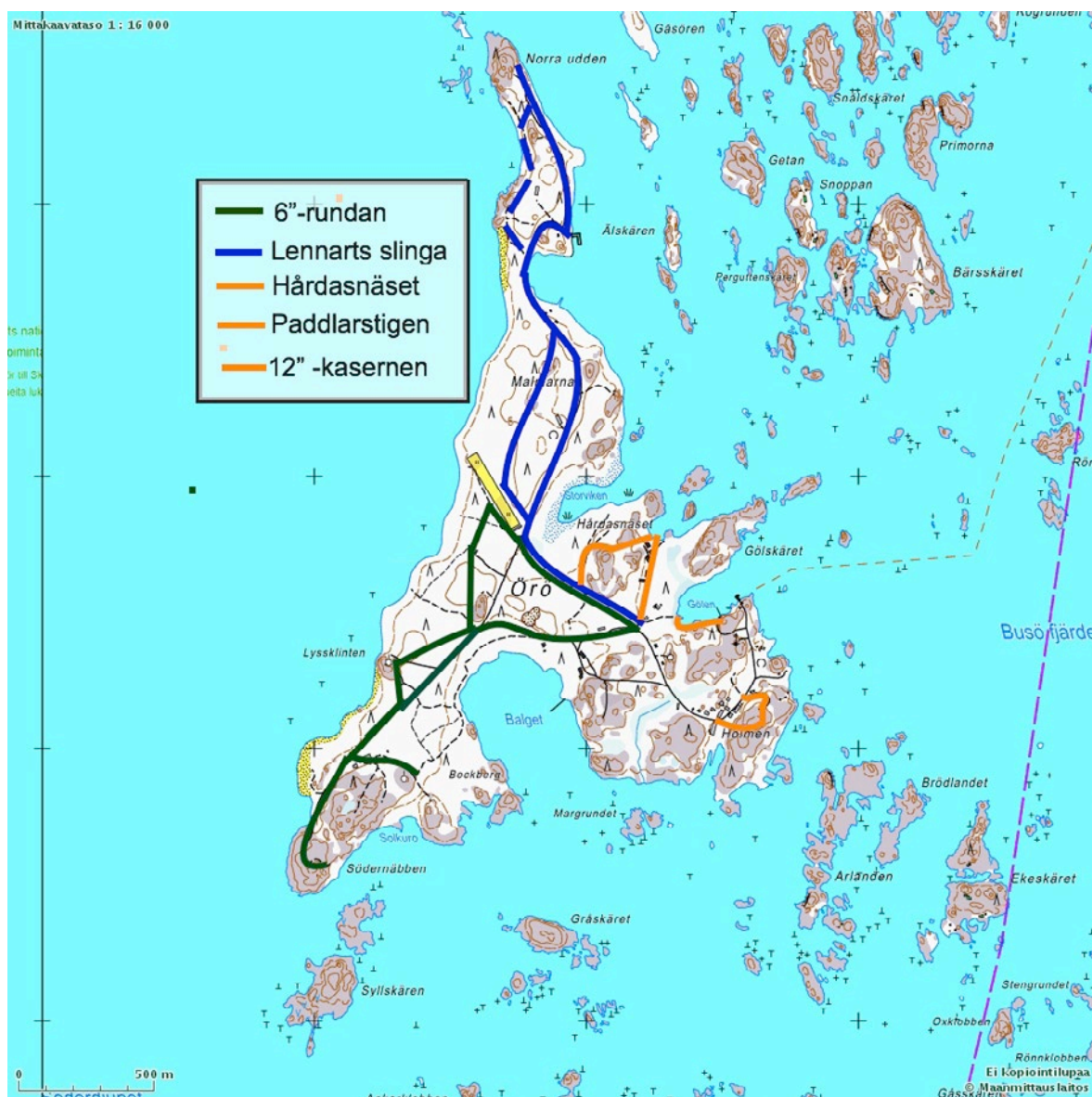
Preliminär plan för byggandet av en båthamn med 50-80 platser i viken Gölen. Bild: Arkitektbyrå Sigge Ab.

Vandringsleder och guidning

Öro är en stor ö, ungefär 3,5 kilometer lång och 1,5 km bred på bredaste stället och intressanta platser att bekanta sig med är belägna på olika sidor av ön. Det behövs ett klart nätverk med rutter som ledsagar besökarna till olika sevärdheter och möjliggör ett bekantande med hela ön. Nätverket av leder skyddar även öns känsliga natur från för hårt slitage och störningar genom att styra besökarna och slitaget till utmärkta rutter. Rutthelheten innefattar tillverkning av skyltar och informationsmaterial.

Avfallshanteringen, områdets skötsel och besöksäkerheten

Försvarsmakten sköter om städningen av nedsmutsade markområden, avlägsnande av skrot, skyddande av farliga platser och låsandet av de mål som förblir i försvarsmaktens användning. På Forststyrelsens ansvar förblir skötseln av områdena och ansvar för renligheten. Organiseringen av avfallshanteringen på ett populärt öresemål är en stor helhet, som omfattar alla grupper av besökare och användare. Utöver blandavfallet, bioavfallet och återvinningsfraktionerna bör man se till att antalet toaletter är tillräckligt och att avloppsvattnet behandlas sakenligt även på platser utanför avloppsnätverket.

Det cirka 12 km långa nätverket med vandringsleder som planerats på Öro baseras på utnyttjande av existerande vägar och stigar för att styra besökare. © Forststyrelsen 2014, © Lantmäteriverket 1/MML/14.

4 Örös framtida serviceutbud

För produktionen av de kommersiella turismtjänsterna står samarbetsföretag som verkar på Örö. Målet är att man på Örö i framtiden ska kunna övernatta i den historiska 12 tums-kasernen, hyra en lägenhet i de före detta stamanställdas parhus eller till och med sova en natt i en manskapskorsu av betong som gjorts om till ödestuga.

Restaurang-, café- och cateringtjänster hör till övernattningsverksamheten, men betjäna även endagsbesökare och båtfarare. Exempelvis matsalen i 12"-kasernen kan i framtiden fungera som en nostalgisk kasernrestaurang och hamnvaktens hus i södra hamnen kan fungera som strandcafé.

Ett utbud av **mötestjänster** gör Örö till ett intressant mål även för företagsgrupper i framtiden. För detta ändamål finns passande mötes- och skolningsutrymmen. Självklart kommer **guidnings- och programtjänster** samt **uthyrning av materiel** i enlighet med principerna för hållbar turism att höra till det essentiella utbudet hos turismen på Örö. Under

kommande år fördjupas kulturopplevelsen genom musei- och utställningssamarbete och ett projekt under arbetsnamnet **"Nationalpark för undomar"** för att stöda ungas miljöfostran ska utvecklas och erbjuda upplevelserik information om Östersjön samt ge en ram för lägerskols- och kursverksamhet.

Soldathemmet kan i framtiden göras om till ett evenemangscenter; en plats för bröllop, sommarteatrar, konserter och fester. Bild: Forststyrelsen / Esko Sorakunnas.

I matsalen finns cirka 100 kundplatser och den är till sin anda synnerligen passande för ett kommande restaurangbruk. Kökets utrustning motsvarar ett yrkeskök med sina kylutrymmen och annan apparatur. Bild: Forststyrelsen / Esko Sorakunnas.

5 Förverkligandets faser 2014–2020

Redan i planeringskedet har allmänheten visat ett stort intresse för Öro. Man kan förvänta sig att ön kommer att få rikligt med besökare redan sommaren 2015. Hur ska de nedan listade utvecklingsåtgärderna prioriteras och indelas i faser, så att den hållbara turismen inte äventyras och övergångsperioden förflyter lyckat?

Utvecklingen av Öro är en mångårig och fasvis framskridande process, och det är inte realistiskt att få allt klart till öppningsceremonin i maj 2015. De essentiella utvecklingsåtgärderna som bör göras innan våren 2015 är byggandet av hamnen, vandringslederna och guidningen. Utöver detta bör nyckelbesöksmålen renoveras och stödfunktionerna (avfallshantering, områdesskötsel, fastighetsskötsel, övervakning och servicetrafiken) startas. Turismmålet ur ett längre perspektiv – 60 000 besökare år 2020 – förutsätter utöver detta regelbunden persontrafik, tillräcklig inkvarteringskapacitet och ett mångsidigt serviceutbud på ön. Ur sysselsättnings-, naturskydds-, Öros utvecklings-, och besökarupplevelsens synvinkel är det bättre

ju snabbare alla förutsättningar för turismen ordnas.

Investeringsbehovet som övertagandet av Öro och utvecklingen av turismen innebär för Forststyrelsen har uppskattats till cirka 10 milj. euro. Huvuddelen av investeringarna består av renovering av byggnader och modernisering av kommunaltekniken:

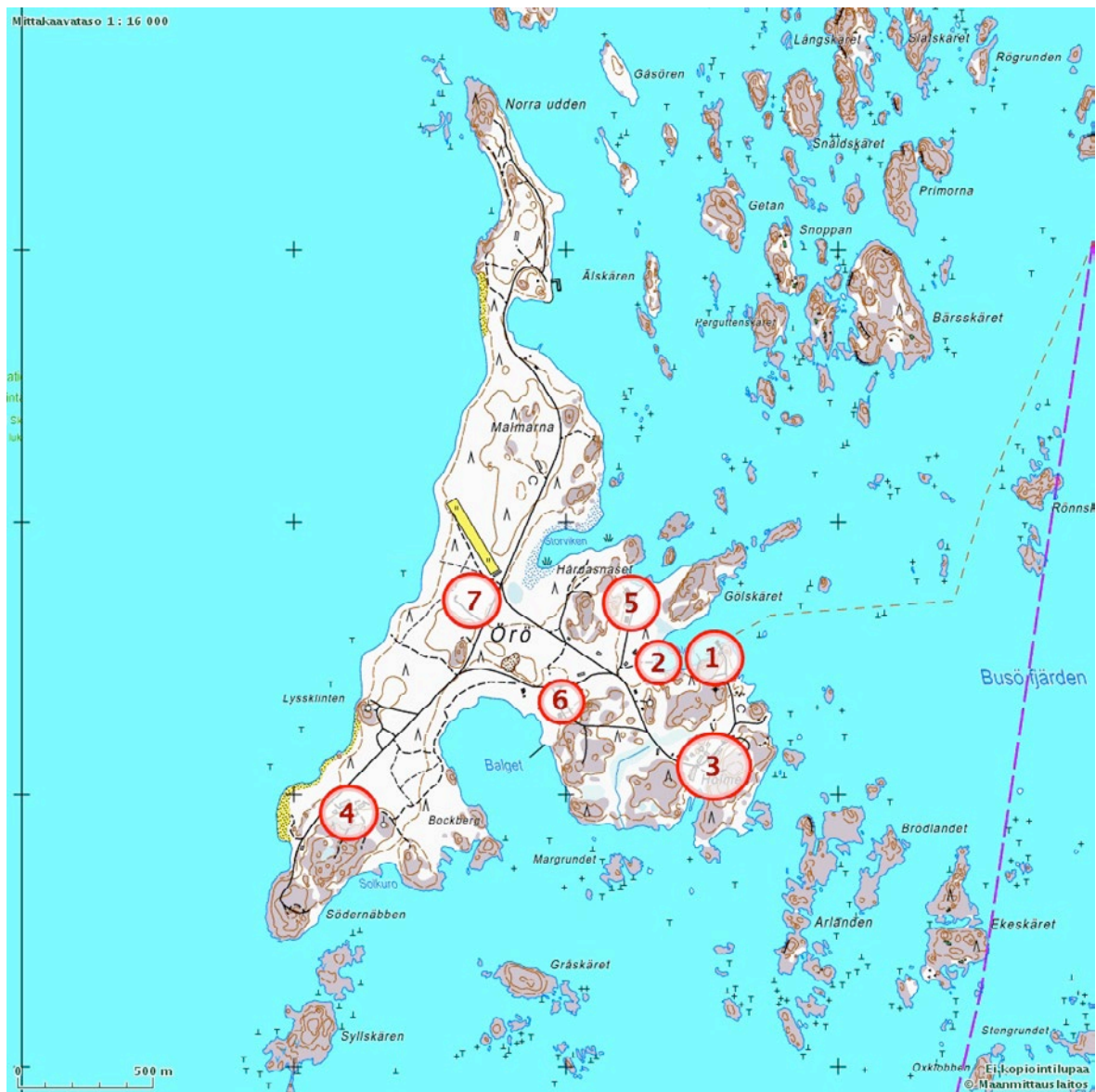
- Renovering och förändringsarbeten av byggnaderna 8,8 milj. €
- Modernisering av kommunaltekniken och fastighetsskötselmateriet 700 000 €
- Byggandet av hamnen 400 000 €
- Inrättande av ett vandringsledsnätverk och guidning 150 000 €.

De fortlöpande användningsutgifterna uppgår årligen till 150 000 € i uppvärmningskostnader (olje- och eluppvärmning) och 100 000 € i fastighetsskötsel. Målet är att dessa utgifter ska täckas av de utrymmeshyror som turismföretagen betalar då verksamheten etablerats. Fartygstrafiken kommer även den att behöva ekonomiskt stöd.

De olika utvecklingsåtgärderna schemaläggs enligt brådska.

		Hamnen	Vandringslederna	Guidningen	Besökskartoaletter	Bastur	Skötsel och övervakning	Avfallshantering	Strand för paddlare	Fartygstrafik	Parhusinkvartering	Café	Inkvartering i ödestuga	Programtjänster	Inkvartering i 12"-kasernen	Mötestjänster	Restaurang	Museisamarbete	Bygården soldathemmet	Nationalpark för undomar
Fas I	2014–2015	X	X	X	X	X	X	X	X											
Fas II	2016–2017	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X						
Fas III	2018–2020	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

6 Karta över Örö och turismhelheter

- 1) **Södra hamnen:** En ny båthamn samt huvudhamn för person- och servicetrafiken.
- 2) **Paddlingscentrum:** Stödpoint för paddlare, dykare och rekreativ fiskare samt tältningsområde.
- 3) **12"-kasernområdet och artilleribatteriet:** Öns tjänster (inkvartering, restaurang- och mötestjänster) koncentreras hit.
- 4) **6"-kasernområdet:** Historiskt kasernområde och ruiner av ett artilleribatteri.
- 5) **Parhus:** De stamanställdas bostadshus, som kan tas i hyresbruk.
- 6) **Soldathemmet:** Soldathemmet, gamla radhuset och kommandantens bostad.
- 7) **Lyhyt ja Pitkä Ikävä (Korta och Långa Tristessen):** De historiska kullerstensvägarna bildar stommen i nätverket av vandringsleder som täcker hela ön.

7 Avslutning

Öppnandet av Örö är en unik möjlighet att utveckla turismen i området och hela Skärgårdshavet. Örö har potential att utvecklas till Skärgårdshavets mest attraktiva besöksmål, och det genererar arbetsplatser och utkomst till den lokala ekonomin. För att uppfylla de utsatta målen krävs följande: att ön är tillgänglig (båthamn, båtleder och fartygstrafik), renovering av byggnader och kommunalteknik förutsätts, vandringsleder och guidning bör

byggas, ett brett utbud av tjänster bör finnas på plats (inkvartering, restaurang, mötes- och programtjänster) och tillräckliga stödtjänster måste ordnas (avfallshantering, områdesskötsel, fastighetsskötsel, övervakning och besöksäkerhet). Det avgörande är att det investeras tillräckligt i utvecklingen av Örö under övergångsperioden, så att förutsättningarna för hållbar turism skapas och en positiv utveckling snabbt kommer i svang.

Tilläggsinformation

Jouko Högmander, specialplanerare, Forststyrelsen / Södra Finlands naturtjänster

e-post: [jouko.hogmander\(at\)metsa.fi](mailto:jouko.hogmander(at)metsa.fi)

telefon: 0400 826 440